

Рецензія

на дисертацію Бєсєди Ганни Вікторівни

**«Судове контрольне провадження у досудовому розслідуванні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право**

Актуальність теми дисертації обумовлена інноваційністю для вітчизняної процесуальної традиції процесуальної форми судового контрольного провадження у кримінальному процесі, яке [провадження] у новітній вітчизняній історії права впроваджувалося поступово, окремими інститутами в КПК 1960 році, і в сучасній, найбільш повній формі – з прийняттям нового КПК у 2012 році. Незважаючи на те, що судова контрольна діяльність та супутні їй кримінально-процесуальні відносини постійно знаходяться в полі зору наукового інтересу широкого кола дослідників, а також що існує значний монографічний та дисертаційний доробок з різних аспектів цієї діяльності (наукові праці І.В. Гловюк, Д.І. Клепки, Д.Є. Крикливця, М.А. Макарова, В.С. Могили, М.М. Ольховської, О.І. Полюховича, С.О. Пшенічка, Ю.М. Сливи, І.С. Шаповалової, С.Л. Шаренко та інших), певна практика як колишнього Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Верховного Суду, залишається невирішеним широке коло проблемних питань судового контрольного провадження під час досудового розслідування, що обумовлено як недоліками кримінального процесуального закону, так і динамізмом кримінально-процесуальних відносин. Дискусійність релевантних темі дослідження питань підтверджується, зокрема існуванням відповідної практики Європейського суду з прав людини проти України щодо порушень на стадії досудового розслідування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Актуальність роботи також підкреслюється тим, що тема дисертаційного дослідження виконана в межах фундаментального наукового дослідження «Теоретичні основи якості кримінального процесуального законодавства України», затвердженої постановою Президії НАПрН України № 97/7 від 21

червня 2016 року (номер державної реєстрації 0117U000284), що здійснювалося Науково-дослідним інститутом вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, відповідає положенням Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021), Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р.

Виходячи з викладеного, дисертаційне дослідження Беседи Ганни Вікторівни, є актуальним та своєчасним і має істотне значення для вдосконалення теоретичних та практичних засад здійснення судового контрольного провадження під час досудового розслідування.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація Г.В. Беседи входить до невеликого кола системних досліджень судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні (попередні роботи інших дослідників стосувалися окремих аспектів цього виду кримінального провадження).

Заслуговує на увагу запропоновані авторкою загальні теоретичні положення судового контрольного провадження під час досудового розслідування, авторська періодизація розвитку інституту судового контролю, визначення загальних положень судового контрольного провадження, його мети тощо (стор. 24, 49, 66, 68).

Безумовний інтерес являє запропонована авторкою декомпозиція судового контрольного провадження на окремі «стадії» та здійснений аналіз структурно-функціональних зв'язків між ними (стор. 24, підрозділ 1.5).

Обґрунтованою виглядає пропозиція здобувачки визначити строки розгляду усіх заяв, клопотань, що надходять до слідчого судді.

Уваги заслуговують окремі положення, які є відомими в науці кримінального процесу, і в рецензованій роботі були удосконалені, а також ті, які одержали в роботі подальший розвиток. Зокрема, було удосконалено: обґрунтування процесуальної активності слідчого судді в цьому виді проваджень (стор. 25), наприклад, в частині доказової діяльності; дістало подальшого розвитку обґрунтування необхідності участі потерпілого в окремих видах судових контрольних проваджень, підходи до класифікації процесуальних рішень у судовому контрольному провадженні під час досудового розслідування (стор. 26).

Науковою новизною характеризується й обґрунтування запропонованих здобувачкою змін до КПК, пов'язаних з удосконаленням процесуальної форми судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні (щодо альтернативної підсудності звернень за ст. 206 КПК, про визначення строків розгляду відповідних звернень у цьому провадженні, про удосконалення апеляційного провадження ухвал слідчого судді, якими обмежуються права, свободи чи інтереси особи, тощо).

Дисертаційне дослідження містить і ряд інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій та рекомендацій.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується використаною нормативною базою, коректною методологією, належною теоретичною та емпіричною базою дослідження (здобувачка опрацювала більш ніж 2000 ухвал слідчих суддів, а також врахувала власний практичний досвід судді (слідчого судді), розглянувши понад 5000 матеріалів судового контрольних проваджень).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів не викликає сумнівів та підтверджується актами впровадження, доданими до дисертації. Висновки та практичні пропозиції, що містяться у дисертації, можуть бути використані: а) у науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень судового контрольного провадження під час досудового розслідування; б) у законотворчій діяльності – для вдосконалення норм

кримінального процесуального законодавства України з окреслених у роботі питань в) у правозастосовній (судовій) діяльності – для створення методологічного підґрунтя відповідної судової діяльності та діяльності учасників кримінального провадження; г) у навчальному процесі – під час викладання курсу кримінального процесу та дисциплін кримінально-процесуального циклу, а також підготовки навчально-методичних матеріалів з кримінального процесу (відповідні акти впровадження додані до тексту дисертації), у тому числі для суддів.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Зміст та оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг рукопису дисертації становить 251 сторінки, із яких основний текст – 174 сторінки, список використаних джерел (278 найменувань) – 31 сторінки, додатки (список публікацій здобувачки, відомості про апробацію результатів дослідження, пропозиції законодавчих змін, акти впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність та освітній процес, у практичну діяльність суддів) – 27 сторінок.

Зміст дисертації дозволяє констатувати, що здобувачка творчо підійшла до вивчення та розкриття досліджуваної проблеми, володіє методологією наукової діяльності. Це дало їй можливість опрацювати поставлені завдання, а також сформулювати низку науково обґрунтованих і достовірних положень, висновків і рекомендацій, корисних з наукової та практичної точок зору.

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження та її актуальність, висвітлюється ступінь її наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, формулюються об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, визначаються теоретико-методологічні основи й нормативно-правова, інформаційна та емпірична бази дослідження,

обґрунтовується наукова новизна одержаних результатів, їх практичне значення, форми апробації та структура дисертаційної роботи.

В розділі 1 роботи авторка розглядає сутність судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні.

Так, в підрозділі 1.1. проаналізовано розвиток кримінального процесуального законодавства та наукових поглядів щодо судового контролю та судового контрольного провадження в кримінальному процесі, що мав місце на теренах України. Авторкою охоплено період з середини ХІХ століття до наших часів. Здобувачка виокремила та проаналізувала дві доктринальні позиції щодо можливої моделі функціонування інституту слідчого судді: автономну від установ правосуддя; інтегровану в існуючу систему судів (стор. 42-44). Інтерес викликає контраргументація дисертантки впровадженню ювенальних та пенітенціарних слідчих суддів та поглибленню спеціалізації інших слідчих суддів (стор. 44-45). Здобувачка згрупувала зміни, внесені до КПК 2012 року щодо судового контрольного провадження, на такі категорії: спрямовані на розширення повноважень слідчого судді щодо здійснення ним судового контролю; спрямовані на розширення прав осіб у кримінальному провадженні; зумовлені практичним застосуванням та необхідністю усунення суперечності або прогалин у законодавстві; спрямовані на здійснення судового контролю щодо виконання рішення, прийнятого слідчим суддею (стор. 47-49), що створило умови для системного аналізу нею впроваджених змін.

В підрозділі 1.2. дисертації міститься визначення поняття судового контрольного провадження, підстави виокремлення його форм та систематизація загальних положень. Авторка вважає, що КПК не містить визначення судового контрольного провадження як окремого виду провадження, не регламентує його форми та загальні положення (стор. 50), а тому надає авторську редакцію таких визначень. Поняття судового контрольного провадження здобувачка визначає досить вузько – через процесуальну діяльність слідчого судді та окреслення мети здійснення судового контролю (стор. 52). Авторка є прибічником множинності підстав для класифікації форм судового контролю (з ними вона ідентифікує

форми судового контрольного провадження): участь сторін кримінального провадження; зміст повноважень слідчого судді та інш. Уявляється обґрунтованою критика здобувачки підходу законодавця щодо розпорощення по різних главам КПК вимог, що стосуються організації та здійснення судового контрольного провадження, навіть його загальних положень (стор.58-59), зокрема щодо підсудності проваджень, строків здійснення провадження, вирішення відводів та наслідків неявки учасників контрольного провадження. А тому є доречною її пропозиція загальні положення судового контролю викласти окремою главою КПК.

Інтерес викликають положення підрозділу 1.3 дисертації про цілі, завдання та значення судового контрольного провадження. Авторка уявляє мету судового контрольного провадження комплексною, що охоплює й забезпечення своєчасного захисту прав, свобод та інтересів осіб, і забезпечення законності та обґрунтованості обмежень прав і свобод; а також гарантування дотримання принципу верховенства права під час досудового розслідування (стор. 68). Таке визначення мети судового контрольного провадження дозволило здобувачці сформулювати досить складну систему його завдань, а от значення судового контрольного провадження викладено дещо декларативно, без відповідного обґрунтування позиції (стор. 70-71).

У підрозділі 1.4 «Склад суб'єктів судового контрольного провадження» інтерес викликає запропонована авторкою їх класифікація (стор. 73-74) та особливості їх процесуального статусу застосовно до цього виду провадження, можливість «трансформації» процесуальних статусів учасників (стор. 75). Також здобувачка торкається надзвичайно дискусійного питання про зловживання процесуальними правами як стороною обвинувачення, так і стороною захисту (стор. 81-82), викладає свою позицію в традиційній уже для вітчизняного дискурсу з цього питання канві, хоча більш зваженою, ґрунтовною, а тому переконливою уявляється критична позиція, викладена Гловюк І.В., Дроздовим О.М., Дроздовою О. В., Завтуром В.А. в науковій статті «Зловживання

процесуальними правами у кримінальному провадженні: питання релевантності концепції» (2022).

Аналіз положень чинного КПК України та врахування логіки діяльності слідчого судді дозволив авторці виокремити та проаналізувати в підрозділі 1.5 п'ять «стадій» судового контрольного провадження: з'ясування можливості здійснення судового контролю за процесуальним зверненням; організації розгляду процесуального звернення; його розгляд по суті; ухвалення рішення; виконання рішення.

В розділі 2 піддано аналізу особливості доказування в судовому контрольному провадженні у досудовому розслідуванні.

Цілком логічним є відкриття вказаного аналізу підрозділом 2.1. про особливості предмету доказування в судовому контрольному провадженні, який містить досить детальний огляд наукового доробку інших вчених з питань доказування у т.ч. під час судового контролю. Заслуговує на увагу здійснена авторкою систематизація 5 категорій питань, які слідчий суддя з'ясовує при відкритті провадження за скаргою чи клопотанням, їх різноманіття детермінує множинність обставин, що підлягають встановленню, а відповідно і складність та варіативність (скарга чи клопотання) предмету доказування.

В підрозділі 2.2. надана характеристика пізнавальних дій в судовому контрольному провадженні. Виглядає переконливою аргументація здобувачки на користь посилення активності слідчого судді у доказуванні в судовому контрольному провадженні. Хоч принципово і не погоджуємося з сформульованою позицією здобувачки, разом з тим зазначаємо на цікаве обґрунтування неможливості уповноваження слідчого судді визнавати докази недопустимими, що «суперечило б меті та завданням судового контролю» (стор. 141).

Цілком логічним виглядає аналіз в розділі 3 дослідження кримінальних процесуальних рішень судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні.

В підрозділі 3.1. надано визначення кримінальних процесуальних рішень, їх властивостей та наведено їх класифікацію та значення в судовому контрольному провадженні. Уявляється правильною розділена авторкою позиція, що рішення слідчого судді (в принципі, як і будь-які інші процесуальні рішення) повинні бути якісними, справедливими, зрозумілими і своєчасними, що спонукало здобувачку детально розглянути ці критерії у контексті судового контрольного провадження.

Підрозділ 3.2. присвячено одному з найскладніших правозастосовчих питань за цією темою – проблемам, пов'язаним з оскарженням рішень, ухвалених в судовому контрольному провадженні. Зокрема, авторкою запропоновані підходи до модифікації кола рішень, що можуть прийматися судом апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційних скарг на ухвали слідчого судді.

Логічними, послідовними та такими, що загалом відповідають постановленим на початку роботи завданням є висновки дисертаційного дослідження щодо забезпечення належного здійснення судового контрольного провадження під час досудового розслідування, виявлення проблем нормативного забезпечення та правозастосовної практики у вказаній сфері, а також пошук можливих шляхів їх вирішення.

Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 6 публікаціях, в тому числі 5 наукових статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 статті у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача, та 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Усі публікації укладаються в межі об'єкта дослідження, мають предметом вивчення окремі його аспекти, у них висвітлено

основні положення проведеної роботи. В наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукові положення дисертації викладені у належному обсязі.

Текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість його результатів, належний науковий рівень дисертаційного дослідження, відмітимо, що воно, як і будь-яке дослідження дисертаційного рівня, містить певні положення, які викликають зауваження, викликають низку роздумів, відкривають широкий простір для наукової дискусії, а саме:

1. Судовий контроль, відповідно і судове контрольне провадження в найбільш інвазійному для прав людини виді судочинства – кримінальному процесі, особливо на стадії досудового розслідування, ґрунтований сьогодні на верховенстві права, має у витоках відповідні положення концепції прав людини. Тому щодо історичного огляду, уявляється, що генетичні корені судово-контрольних повноважень слід шукати також в Magna Carta 1215 року та в Біллі про права 1689 року, в інших подібних історичних правових пам'ятках. Історичний огляд засновано на аналізі зокрема положень законодавства Російської імперії, яке, як і радянське, не відрізнялося ані прогресивністю, ані відданістю будь-яким ідеям верховенства права чи демократичності, значимості судового контролю та взагалі судової діяльності. Крім того, незрозуміло, чому автор залишив поза увагою положення законодавства, що діяло в польській, литовській державах, Австро-Угорщини, до складу яких входила інша частина сучасних українських земель. Те ж саме зауваження стосується міжвоєнного періоду, коли аналізується лише законодавство СРСР та УРСР, але не надано аналіз законодавству Польщі та Румунії, до складу яких входила частина території Західної України та Бессарабії. У зв'язку з цим постає питання, чи є законодавство двох імперій: російської та Радянського Союзу тим історичним

підґрунтям, завдяки якому виросло сучасне судове контрольне провадження у досудовому розслідуванні в Україні, або ж його генетичні джерела є іншими?

2. Цілком підтримуючи ідею можливості структурування з наукових та організаційних міркувань судово-контрольної діяльності та виокремлення 5 частин, зауважимо на недоречність застосування терміну «стадії», оскільки він в доктрині та в кримінальному процесуальному законодавстві «зарезервований» для позначення іншого правового явища і може призводити до певної плутанини. Зокрема, не зрозуміло, яким виявленим в доктрині кримінального процесу ознакам стадії відповідають виокремлені в роботі стадії судового контрольного провадження?

3. Уявляється, що питання про доцільність створення Вищого антикорупційного суду знаходиться поза предметом дослідження, зокрема в тому викладі про ВАКС, яке подається в роботі, – без прив'язки до проблем судового контрольного провадження. Як створення ВАКС вплинуло на судове контрольне провадження з положень дисертації не зрозуміло. Не зрозуміло також як впливає діяльність ВАКС на навантаження інших суддів, на що посилається авторка в своїй дисертації (стор. 46-47)? В дисертації авторка досить часто звертається до практики ВАКС (в списку використаних джерел з 51 ухвали слідчих суддів зазначено 13 ухвал саме ВАКС), чи виявлено здобувачкою якісь особливі правові позиції з питань судово-контрольної діяльності, які були запропоновані саме слідчими суддями ВАКС чи суддями його апеляційної палати?

4. На стор. 54-55 автор наводить класифікацію форм судового контрольного провадження в залежності від участі сторін кримінального провадження в розгляді слідчим суддею відповідних скарг чи клопотань на змагальну і незмагальну форми, та вказує, що незмагальна форма судового контролю полягає в тому, що ній «бере участь одна сторона - обвинувачення». Однак, наприклад, ч. 1 ст. 160 КПК передбачає, що «Сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про

тимчасовий доступ до речей і документів». Крім того, ч. 1 ст. 166 КПК визначає, що «У разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями цього Кодексу з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів». Отже, за вказаними положеннями КПК виокремлена авторкою незмагальна форма судового контрольного провадження може бути ініційована і стороною захисту.

5. На стор. 141 формулює категоричний висновок, про те, що «надання повноважень слідчим суддям щодо визнання доказів недопустимими суперечило б меті та завданням судового контролю». По-перше, в дисертації не конкретизовано яким саме завданням судового контролю (а тому і його меті) суперечить визнання слідчим суддею доказу недопустимим. По-друге, відповідно до ч. 1 ст. 94 КПК слідчого суддю уповноважено дати кожному доказу оцінку з точки зору його належності, **допустимості**, достовірності, а сукупності доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття будь-якого, а не лише остаточного, пов'язаного з вирішенням кримінального провадження процесуального рішення. Дисертація не містить відповіді як, на думку здобувачки, слідчий суддя може виконати вказаний обов'язок з оцінки допустимості доказу, якщо під час такої оцінки він/вона встановить, що доказ є недопустимим, зокрема через істотні порушення прав та свобод людини? Адже простим мовчанням (ігноруванням) слідчим суддею наданого учасником провадження доказу це питання не може обійтися. Не зрозуміло, в чому методологічно відмінною буде оцінка слідчим суддею на стадії досудового розслідування та судом на стадії судового розгляду того факту, що обшук у володінні особи проведено без відповідної ухвали слідчого судді, чи при допиті свідка було застосовано катування тощо? Уявляється, що при вирішенні вказаного питання не можна покладатися на обмежувальне тлумачення понять «суд» чи «судовий розгляд» за ч. 4 ст. 87, ст. 89 КПК, оскільки саме таке тлумачення нівелює призначення слідчого судді як судді, відповідального за

контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Запропоноване авторкою відтермінування вирішення питання про допустимість доказів призводитиме лише до поглиблення порушення прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, якщо такі мали місце при здійсненні досудового розслідування, уможливить ґрунтування на «несправедливому» елементі процесуальної діяльності, зокрема сторони обвинувачення.

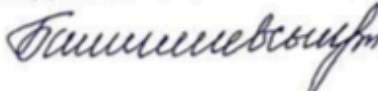
6. Авторка виокремлює як «стадію» здійснення судового контролю за відповідним зверненням суб'єктів кримінального провадження – виконання рішення (мається на увазі рішення слідчого судді). З власної адвокатської практики відомо, що поширеною проблемою судового контрольного провадження у досудовому розслідуванні є невиконання слідчими, прокурорами ухвал слідчих суддів. В дисертації відсутня конкретизація щодо відповідальності учасників кримінального провадження у випадку невиконання ухвал слідчих суддів, або пропозиції з удосконалення механізмів у цій частині. Які автором пропонуються заходи з усунення такої системної проблеми?

Утім, наведені зауваження та пропозиції здебільшого мають дискусійний характер і мають бути предметом для публічної дискусії на захисті, не позначаються на загальній позитивній оцінці роботи, яка в цілому носить самостійний та творчий характер.

Висновки.

Дисертація Беседи Ганни Вікторівни «Судове контрольне провадження у досудовому розслідуванні», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – «Право» за спеціальністю 081 – «Право», є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених ним досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки.

Дисертація Беседи Ганни Вікторівни «Судове контрольне провадження у досудовому розслідуванні» відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 167 (із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 № 341, а її авторка – Беседа Ганна Вікторівна – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Рецензент
кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник відділу дослідження проблем
кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В.В. Сташиса
НАПрН України **Микола ПАШКОВСЬКИЙ**

Підпис Пашковської М.У.
засвідчую
Інспектор ВК Пашковська Н.А.
« 27 » СІЧНЯ 2023 р.